

Тамара Н. Драгојевић*

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, докторанд

НОВЕ УЛОГЕ НАСТАВНИКА У ИЗМЕЊЕНОМ ДРУШТВЕНОМ КОНТЕКСТУ

Апстракт: Пандемија ковид-19 ставила је образовни систем пред многобројне изазове, на које су високошколске установе одговорице увођењем различитих модалитета образовања на даљину. Настава у дигиталном окружењу довела је до промена у положају наставника и ученика. С тим у вези, циљ овог рада је осветљавање нових, измењених улога наставника које се јављају као резултат целокупне друштвене ситуације изазване корона вирусом. Циљ се остварује на теоријском нивоу, применом методе теоријске анализе и технике анализе садржаја. Прегледом релевантне литературе изводи се закључак да наставник преузима улогу иницијатора промена у дигиталном окружењу, водитеља, фацитатора, мотиватора, али и ментора целокупног наставног процеса. У раду су представљене и неопходне компетенције које би требало да поседује наставник како би се адекватно реализовала онлајн настава. Педагошке импликације овог рада огледају се у осветљавању значаја разумевања измењених улога наставника и њихове комплексности.

Кључне речи: пандемија ковид-19, онлајн настава, наставник, нове улоге наставника, компетенције наставника.

УВОД

Промене које се дешавају у друштву, рефлектују се и на реформе у училици. Самим тим, редифинише се и проширује улога наставника. Његова улога помера се са информативне ка формативној. То би даље имплицирало да наставник више нема доминантну улогу као у традиционалној школи, већ се његове функције померају на препаративну фазу, подстицање ученика, вођење ученика до самосталног стицања знања. Многобројна истраживања показала су да наставник значајно може да утиче на однос ученика према учењу, на развој способности, али и на развијање интересовања ученика (Лунгулов, 2009). Посебно у актуелној ситуацији, када се настава одвија онлајн, и улога наставника у мотивисању, подстицању ученику је заиста велика. Сигурно је да данас

* tamaradragevic27@gmail.com

очекивања од наставника превазилазе сва очекивања. Питања која се тичу наставника, његових улога, компетенција, функција континуирано су актуелна и веома значајна у истраживањима педагогије и педeутологије. Применом савремених система наставе наставникове улоге су мање истакнуте, али не и мање присутне и значајне.

У раду се указује на значај нових улога и компетенција наставника са освртом на дигиталне компетенције, али на важност професионалног усавршавања наставника. Циљ овог рада је представљање нових кључних улога наставника, компетенција које би наставници требало да поседују и указивање на значај семинара стручног усавршавања који су у актуелној ситуацији са пандемијом драгоцени.

КОВИД-19: УТИЦАЈ НА ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ

Ковид-19 је акроним за корона вирусну болест коју узрокује SARS-CoV-2. Вирус је откривен крајем 2019. године у Вухану и за само неколико месеци дошло је до пандемије коју је прогласила Светска здравствена организација (СЗО). Овај вирус је утицао на промене у свим сегментима живота, а у великој мери дошло је до његовог рефлектовања на образовни систем. У Републици Србији уведено је ванредно стање 15. марта 2020. године и донета је Одлука о обустави извођења наставе у основним, средњим школама и високошколским установама (*Сл. гласник Републике Србије*, бр. 30/2020).

Та одлука је подразумевала да се настава потпуно обустави у циљу смањења ширења заразе. Све образовно-васпитне установе морале су да пронађу решење за наставак активности у онлајн окружењу. Један од облика е-образовања – учење на даљину – масовну практичну примену добило је у време пандемије Ковид-19. Образовно-васпитни процес почео је да се одвија преко различитих онлајн платформи, као што су: Google Meet, Zoom, Google Classroom. Образовање на даљину највише је било заступљено у оквиру високог образовања, али се сад примењује на свим нивоима образовања. Може бити потпуно самостално или као допуна класичном образовању (хибридно образовање) (Стојановић, 2020). Образовање на даљину подразумева две категорије: асинхроно и синхроно. Асинхроно образовање не подразумева да се интеракција између наставника и ученика одвија у реалном времену. Синхроно образовање подразумева да се интеракција између наставника и ученика одвија у реалном времену (Ћамиловић, 2013). Изазови образовања на даљину постали су комплекснији у доба пандемије, јер је промене било неопходно спровести брзо и квалитетно. Захваљујући актуелној ситуацији, већина наставника увидела је да образовање и васпитање деце и младих мора бити усмерено на креирање нових улога и компетенција. Онлајн настава приморала је наставнике да преиспитају своје наставне методе, јер настава на даљину подразумева другачији приступ и излазак из зоне комфора.

САВРЕМЕНЕ УЛОГЕ НАСТАВНИКА

Оспособљавање наставника за актуелне улоге своди се на њихово оспособљавање за компетентно решавање професионалних задатака (Марковић, 2014). Поред технологије, наставнику нове улоге доносе и савремени друштвени токови. Актуелна настава више не гледа исто на улогу наставника, али ни на улогу ученика. Данас се од наставника свакако очекује да примењује информационо-комуникационе технологије у настави, јер је са развојем информационо-комуникационих технологија и успостављањем концепта целоживотног учења и развоја, сама улога наставника измењена (Сушић, 2021). Улога наставника је од круцијалне важности, и амбиција свих нас требало би да буде креирање иновативне, снажне професије наставника, јер све оно што се дешава у учионици (онлајн или редовној) је најважнији сегмент образовања (Kučina Softić, 2020). Могли бисмо рећи да улога наставника у онлајн настави има неколико нивоа: први ниво односи се на приступ е-учионици и мотивисању ученика; други ниво је усмерен на онлајн социјализацију; затим, на представљање исхода учења; стицање знања, и последњи ниво би требало да буде усмерен на евалуацију (Klein & Godinet, 2000). Сигурно је да дигитално учење мења и редефинише улогу наставника. Пре пандемије коронавируса, дигитално учење се реализовало, али у много мањој мери, јер је нагласак био на традиционалној настави. Новонастала ситуација довела је у први план онлајн наставу и подучавање ученика на даљину.

Наставници су сада у прилици да покажу своја педагошка умећа и у могућности су да ову ситуацију искористе за свој напредак, даље образовање и припрему за нове улоге. Када говоримо о новим улогама наставника у измењеном друштвеном контексту изазваном пандемијом коронавируса, не можемо да се не осврнемо на резултате истраживања – Изазови за нову улогу и нове компетенције наставника: Искуства у настави на даљину – које су реализовали аутори Дејан Ђорђевић, Руженка Шимоњи Чернак и Мила Бељански (2021). Нова, измењена улога наставника очекивала је од наставника вештине употребе савремених технологија, познавање дигиталних алата, али и специфичне педагошке компетенције за успешну реализацију наставе на даљину. Аутори су креирали адекватан инструмент који је мерио самопроцене наставника које се односе на њихово сагледавање нових улога, задовољство послом током онлајн наставе, процену личних компетенција. Већина наставника себе сматра дигитално компетентним, али и наглашавају да би им била неопходна додатна едукација у тој области (72,3%). Када говоримо о сагледавању нових улога, наставници су истакли да цела ситуација представља велики професионални изазов за њих (66,2%), али и сматрају да настава на даљину умањује њихов ауторитет. Наставници, према резултатима овог истраживања, предност дају редовној настави јер су и њихове улоге у учионици израженије у односу на онлајн наставу. Повећан им је ниво стреса, обим посла, а редуковано је учешће ученика. Технологија и дигитални алати се великом брзином развијају

и зато наставник не може бити припремљен за своје нове улоге, уколико није спреман да иде у корак са временом. Да би реализовао своје улоге, било је неопходно и да користи нове дигиталне алате и платформе. Према овом истраживању, најчешће су коришћени сервис мејл и Вајбер апликација које су и раније користили. Наставницима је прво било лакше да раде на платформама које су раније користили, како би имали мање „празног хода”. Сваки од коришћених алата (Zoom, Viber, Skype, Google Classroom) има своје предности и недостатке (Đorđić, Šimonji Černak, Beljanski, 2021).

Наставник има неколико улога у умреженом друштву:

- наставник као ментор;
- наставник као посредник између студента и околине;
- наставник као евалуатор (Klein & Godinet, 2000).

У истраживању које су реализовали аутори Карил, Санмамед и Селес (Carril, Sanmamed, Selles, 2013) највише је истакнута педагошка улога наставника у онлајн настави. Осим педагошке, ту су и технолошка улога, саветодавна, друштвена, менаџерска, истраживачка. Педагошка улога подразумева менторство, организацију рада, инструкцијски дизајн, професионално усавршавање. Многи наставници јесу имплементирали информациону технологију у свој рад, али не на адекватан начин. Њихове улоге су инволвиране у одговорности према себи, својим васпитаницима, свом раду, према социјалној средини.

У XXI веку многе улоге наставника и ученика су измењене и унапређене. Функције наставника се померају на фазу препарације наставе, на активност ученика, самосталност ученика, али и организацију саме наставе (Костовић, 2008). Потребно је ићи у корак са свим актуелним променама које се дешавају у учионици, али и у друштву. У нашем образовно-васпитном процесу најчешћа класификација улога наставника је на васпитне и образовне (Љунгулов, 2009).

Ауторка Костовић (2008: 39) као најчешће наведене улоге савременог наставника наводи следеће:

1. способност за рефлексiju, самоевалуацију, истраживање;
2. употреба савремене образовне технологије – ова улога је посебно истакнута у време епидемије коронавируса;
3. сарадња са другим колегама, стручним сарадницима, родитељима;
4. рад са различитим ученицима (у то се могу сврстати ученици којима је потребна додатна подршка, ученици са вишим способностима, али и различите маргинализоване групе ученика);
5. фокус наставника на ученике.

Свих пет улога наставника које је навела ауторка Костовић и данас имају велики значај. Неминовно је да наставници морају да владају савременим образовним технологијама, да у свом онлајн раду оставе довољно простора за саморефлексију, сарадњу са другим колегама, сарадницима, родитељима, да не забораве на индивидуализован приступ ученицима, као и на то да без обзира на епидемиолошку ситуацију, у фокусу образовног процеса мора бити ученик. Сигурно је да ни квалификације, ни знања које стичу на факултету нису довољне за све оне улоге које као наставници имају. Наставник би требало да се усавршава на дидактичком, технолошком, мултикултуралном подручју. Кроз мултимедијалне садржаје може да унапреди наставни процес, али и да на тај начин искористи технолошке иновације и потенцијале.

С обзиром на прогрес у области технике и технологије, много се размислило о улози наставника данас. Било је разматрања да би технологија у образовању могла да потисне улогу наставника и доведе до тога да наставник не буде толико значајна карика у образовно-васпитном процесу. Међутим, улога наставника у том процесу је само трансформисана. Да би био у могућности да припреми младе за све промене које су наишле и које ће наићи, првенствено он мора бити спреман за исте (Зобеница и Стипанчевић, 2018). Такође, наставници, посебно у тренутку када се настава одвија онлајн, имају кључну улогу. Та улога се превасходно односи на мотивисање ученика и помоћ око адаптације на новонастале околности, али и на унапређивање личних компетенција наставника, са посебним освртом на дигиталне.

КОМПЕТЕНЦИЈЕ НАСТАВНИКА СА ОСВРТОМ НА ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Појам компетенција наставника је вишедимензионалан. Различити аутори приликом одређења компетенција наставника полазе од различитих критеријума и зато постоји много класификација наставничких компетенција.

Да би успео да на адекватан начин оствари све своје улоге које смо навели у претходном поглављу, наставник би требало да поседује следеће компетенције:

1. стручност – пре свега, неопходно је да познаје своју струку и предмет који предаје, како би био квалификован за своју улогу;
2. организаторске способности – како би цео наставни процес био добро осмишљен и како не би дошло до „празног хода”;
3. дидактичко-методичку културу – то би подразумевало да наставник поседује дидактичко-методичка знања која би му помогла да ученицима на адекватан начин приближи наставне јединице;

4. социјалне вештине – оне се сматрају предусловом за наставнички позив, јер су добре социјалне вештине наставника нужне за квалитетну интеракцију у учионици;
5. познавање психофизичких одлика ученика – с обзиром на то да се у савременој настави више не тежи ка просечном ученику, познавање сваког ученика и његових одлика је веома важно, јер је сваки ученик другачији и има своје специфичне одлике;
6. занатске вештине – под овим вештинама се највише мисли на овладавање савременом образовном технологијом у настави, како би се адекватно користили мултимедији у образовању;
7. поверење у ученика – без ове компетенције ученици би били много мање мотивисани за успех, јер подршка, поверење, емпатија значи сваком ученику како би био мотивисанији и самопоузданији (Јешић, 2010: 199).

Дигиталне компетенције дефинишу се као скуп знања, способности, ставова, стратегија неопходних за употребу информационо-комуникационих технологија, са циљем унапређивања наставе и неких других активности у вези са наставничком професијом (Зивлак и Шафрањ, 2018). Она је једна од осам кључних компетенција за целоживотно учење, како би се успешно решили изазови прогреса друштва знања (European Commission, 2006). Дигитална компетенција укључује критичку примену ИКТ за учење, саморазвој, запошљавање и активно учешће у друштву. Наставници би требало да посматрају целокупну ситуацију као један велики изазов за унапређивање својих дигиталних компетенција.

Европска унија је 2006. године истакла значај дигиталне компетенције и навела је као једну од осам кључних компетенција (Кућина Softić, 2021). Поред ове компетенције, наведене су и следеће: учење учења, комуникација на матерњем језику, комуникација на страном језику, социјалне компетенције, математичка, научна и технолошка компетенција, културна свест, предузетништво). Званично, године 2010. дигитална компетенција је призната као кључна у стратегији Еуропа 2020 (European Commision, 2010). Ова компетенција се наводи као универзална потреба свих грађана за живот, учење, рад у друштву знања. Европска комисија је 2017. године донела оквир дигиталних компетенција наставника – DigiComEdu (Redecker, 2017) – са циљем да се наведу специфичне дигиталне компетенције наставника. Оквир садржи 22 компетенције које су подељене у неколико подручја:

- дигитални образовни садржаји;
- оснаживање студената;
- вредновање, учење, поучавање;

- професионални ангажман;
- подршка студентима у стицању дигиталних компетенција.

Овај документ у обзир узима значај дигиталних компетенција за све сфере друштва, као и то да су веома актуелне у образовању и да се од наставника очекује да буду информатички писмени и владају ИКТ методама и алатима (Зивлак и Шафрањ, 2018). Намера овог документа је да помогне наставницима како би знали у којим областима би требало да поседују одређена додатна знања. Овај оквир је значајан јер предлаже и прогресивни модел који може да помогне наставницима да развију своје дигиталне компетенције. Усмерен је на наставнике свих нивоа образовања – од предшколског до високог образовања. Оквир је прихваћен као једна врста алата за мерење дигиталних компетенција. Прогресивни модел је врло значајан, јер помаже наставницима да боље уоче личну снагу, али и слабости кроз нивое развоја дигиталних компетенција (Кућина Softić, 2021).

Аутор Хусеин (Husain, 2010) представио је модел информационо-комуникационих компетенција (ИКТ) наставника и истакао да су за адекватну употребу ИКТ, неопходне четири компетенције:

1. Педагошке ИКТ компетенције: односе се на наставниково познавање курикулума и његову инструкторску праксу.
2. Технолошке ИКТ компетенције: обухватају вештине управљања савременим технологијама (компјутер, интернет).
3. Социјалне ИКТ компетенције: односе се на схватање и разумевање друштвених и етичких питања која окружују ИКТ.
4. Дидактичке ИКТ компетенције односе се, пре свега, на наставниково предметно знање. Они би требало да знају предмет који предају, али и да разумеју природу знања (Сушић, 2021).

Промене се дешавају муњевитом брзином и зато би могло доћи до дискрепанције, уколико би наставници ученике припремали за неко прошло време, а не за садашњост и будућност. Захваљујући компетенцијама које поседује, наставник може благовремено и правовремено да реагује у предвиђеним и непредвиђеним ситуацијама.

ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ НАСТАВНИКА

Развој стручног усавршавања наставника у Републици Србији почео је да се интензивира, а новим *Правилником о сталном стручном усавршавању и стицању знања наставника, васпитача и стручних сарадника* (Сл. гласник РС, бр. 81/2017), прописују се облици стручног усавршавања наставника, приори-

тетне области, програми и начини организовања стручног усавршавања, односно развоја компетенција за наставничку професију. Програме обуке одобрава Завод за унапређивање образовања и васпитања. Оснаживање компетенција наставника и континуирано напредовање у образованости појављују се као предуслови за успешно реализовање нових улога и активности у образовно-васпитном процесу. Кључне нормативне поставке система стручног усавршавања наставника у Србији дате су у *Правилнику о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника* (2017). Стручно усавршавање се одређује не само као право, већ и као обавеза наставника. Тако се наводи да је „наставник, васпитач и стручни сарадник, са лиценцом и без лиценце, дужан да се стално усавршава ради успешнијег остваривања и унапређивања образовно-васпитног рада и стицања компетенција потребних за рад, у складу са општим принципима и за постизање циљева образовања и стандарда постигнућа” (*Сл. гласник РС* 62/03 и 62/04). Дефинисани су различити облици стручног усавршавања наставника, при чему се оно може остваривати кроз активности које самоиницијативно предузима наставник, стручно усавршавање које се одвија унутар школе и кроз похађање такозваних програма сталног стручног усавршавања (Грбовић, 2019: 32, према: Павловић и Вујачић, 2012).

Основни подаци о одобреним програмима сталног стручног усавршавања објављују се у Каталогу стручног усавршавања наставника који се дистрибуира свим школама у земљи (Грбовић, 2019: 33, према: Pavlović i Vujačić, 2012). У Републици Србији постоје различити семинари који су у функцији унапређења дигиталних компетенција наставника. Ови семинари се налазе на сајту Завода за унапређивање васпитања и образовања и наведени су у Приоритетним областима (П1 – унапређивање дигиталних компетенција ученика и наставника и употреба ИКТ у реализацији образовно-васпитног процеса). У каталогу има 154 семинара који су у вези са дигиталним технологијама. Поједини семинари односе се на програмирање, дизајнирање сајтова школе. У овом раду навешћемо оне које се односе на развој дигиталних компетенција наставника и унапређивање наставе у онлајн окружењу. Један од значајних семинара је *усмеравање онлине активности ученика* који је креиран у реализацији Филозофског факултета у Нишу. Циљ је разумевање основних специфичности онлајн окружења, онлајн активности ученика и могућих последица тих активности, али и оспособљавање наставника за бољу сарадњу са ученицима и усмеравање ка функционалном и безбедном коришћењу интернета.

Такође, један од значајнијих семинара је семинар *Електронски тестови*, који је креирала Средња техничка школа из Сомбора. Циљ је обучити полазнике за креирање електронских тестова за своје предмете, које ће моћи адекватно применити у наставном процесу, као и размењивати питања и тестове са колегама који предају исте предмете. Од актуелних семинара можемо навести и семинар *Дигитално доба: Како се снаћи у свету Интернета?!*, који је

такође под организацијом Регионалног центра за професионални развој запослених у образовању; семинаре који се односе на *Гугл апликације* (Центар за развој и примену науке, технологије и информатике, Нови Сад); *Десет дигиталних вештина за наставнике 21. века* (Факултет за медије и комуникације). Карловачка гимназија креирала је и реализовала семинар под називом *Школа будућности: Креативне лекције*. Регионални центар за професионални развој запослених у образовању омогућио је наставницима *семинар који се односи на алате и на креирање интерактивних садржаја у савременој настави*, како би наставницима олакшали актуелну ситуацију са онлајн наставом. Семинара има заиста много, а на наставницима је да изаберу онај који им је најпотребнији у складу са компетенцијама које би требало да унапреде (Завод за унапређивање образовања и васпитања, 2021).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Овај рад имао је за циљ да укаже на значај савремених улога и компетенција наставника, неопходних да одговори на све захтеве савременог друштва. Прегледом релевантне литературе утврђено је да су улоге и компетенције наставника и даље актуелне теме када се говори о настави, наставницима, њиховом усавршавању. Чини се да је никад већи број улога које наставник преузима, али и компетенција које би требало да поседује. Измењен образовни и друштвени контекст тражи нове компетенције наставника које се развијају кроз спој формалног, неформалног и информалног образовања. Улога наставника је трансформисана, јер акценат није само на стицању знања, већ и на начину на који се до тог знања долази. Како мотивисати ученике, како побудити интересовање за нове садржаје је веома комплексно посебно у време када се настава реализује на даљину.

Такође, наставници су, посебно у време пандемије коронавируса, судећи по резултатима истраживања „Улоге наставника у дигиталном добу” (2020), које су спровели Ивко Николић, Вељко Банђур и Драган Мартиновић, истакли значај дигиталних компетенција, додатног усавршавања у погледу дигитализације, нових технологија и нових наставних алата. Ова ситуација нам је показала колико је значајно континуирано се усавршавати и ићи у корак са свим друштвеним променама, јер, у противном, није могуће реализовати наставни процес на адекватан начин. Наставничке компетенције представљају ослонац у развоју квалитета образовања, те су значајне у процени потреба запослених у образовању и одређивању приоритета у стручном усавршавању. Наставника би требало да посматрамо као одлучујући фактор ученичког постигнућа и развоја, а образовна политика требало би озбиљније да се бави питањем успостављања целовитог система стручног усавршавања наставника, који ће им омогућити да буду носиоци и реализатори сопственог професионалног развоја.

Једна од импликација за даља истраживања у овој области јесте да би свакако требало реализовати више истраживања на ову тему како бисмо поред теоријског прегледа имали и резултате истраживања о новим улогама наставника које су проузроковане пандемијом, али и испитати наставнике о проценама њихових дигиталних компетенција. Наставницима би требало омогућити слободу у погледу флексибилности одлазака на семинаре и различита усавршавања. Поједини видови усавршавања могу бити и онлајн, како би им наставници могли да приступе када њима одговара. Такође, требало би их мотивисати, омогућити практичну примену наученог, јер сами одласци на семинаре без активног учешћа наставника, неће много помоћи. Немогуће је бити припремљен за све реформе које су дошле и које тек долазе, али кроз различите семинаре, вебинаре, стручна усавршавања, можемо колико-толико бити припремљени и реализовати образовно-васпитни процес на прави начин. Чињеница је да постоји законска обавеза стручног усавршавања наставника, али и њихова пасивна улога у извршавању тих активности. Професија наставника није нимало једноставна и захтева преузимање многих улога и развијање мноштва компетенција, али све у циљу унапређивања наставног процеса како би и наставници и ученици били задовољни.

Литература

- Вујачић, М. и Павловић, Ј. (2012). *Ефекти програма стручног усавршавања наставника*. У Ј. Шефер и Ј. Радишић (ур.): *Стваралаштво, иницијатива и сарадња импликације за образовну праксу* (81–112). Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Gvozdenović, S. (2011). Uloge nastavnika u savremenom obrazovanju. U N. Potkonjak (ur.): *Godišnjak Srpske akademije obrazovanja* (493–503). Beograd: Srpska akademija obrazovanja.
- Грбовић, Н. (2019). *Програми професионалног развоја наставника као изазов савремене образовне политике*. (Необјављена магистарска теза). Нови Сад: Филозофски факултет.
- Ђорђевић, Ј. (2008). Ličnost i funkcije nastavnika u savremenim društvenim i ekonomskim promenama. *Pedagoška stvarnost*, 54(9–10), 842–853.
- Ђорђевић, Д., Шимонји Ћернак, Р. и Белјански, М. (2021). Izazovi za novu ulogu i nove kompetencije nastavnika. *DHS – Društvene i humanističke studije: Časopis Filozofskog fakulteta u Tuzli*, 3(16), 481–504.
- European Commission (2006). *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning* (2006/962/EC). Brussels: European Commission.
- European Commission (2010). *EUROPE 2020: European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Luxemburg: European Commission.

- European Commission (2013). *Supporting teacher competence development – for better learning outcomes*. Retrieved May 15, 2021 from the World Wide Web https://ec.europa.eu/assets/eac/education/experts-groups/20112013/teacher/teachercomp_en.pdf.
- European Parliament and the Council (2006). Recommendation of the European Parliament and the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*, L394/10-18. Retrieved May 15, 2021 from the World Wide Web <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>.
- Завод за унапређивање образовања и васпитања Републике Србије (2021). Retrieved August 24, 2021 from the World Wide Web <https://zuov-katalog.rs/?action=page/catalog>.
- Zivlak, J. i Šafran, J. (2018). Kompetencije nastavnika u digitalnom dobu. U V. Katić. (ur.): 24. Trendovi razvoja, *Inovacije u modernom obrazovanju*, rad štampan u celini, 21–23. februar 2018, Kopaonik (120–122). Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka.
- Zobenica, N. i Stipančević, A. (2017). Uloga i kompetencije nastavnika u globalizovanom društvu. *Pedagoška stvarnost*, 63(2), 107–119.
- Ješić, D. (2010). Sticanje kompetencija za nove uloge nastavnika u savremenoj školi i školi budućnosti. *Časopis za prirodne i društvene nauke*, 195–200.
- Klein, A. & Godinet, H. (2000). The teacher as a mediator in a networked society. *Communication and Networking in Education*, 35, 157–164.
- Kostović, S. (2008). *Pigmalion u razredu*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Kučina Softić, S. (2020). *Digitalne kompetencije nastavnika za primjenu e-učenja u visokom obrazovanju*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Лунгулов, Б. (2009). *Како ученици виде своје наставнике*. Нови Сад: Задужбина Андрејевић.
- Марковић, Д. (2014). Место глобалистике у образовању наставника за нове улоге. У Н. Поткоњак (ур.): *Годишњак Српске академије образовања* (125–132). Београд: Српска академија образовања.
- Munoz Carril, P., Gonzalez Sanmamed, M. & Hernandez Selles, N. (2013). Pedagogical Roles and Competencies of University Teachers Practicing in the E-learning Environment. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 14(3), 462–487.
- Nikolić, I. A., Bandur, V. R. i Martinović, D. (2020). Uloge nastavnika u školi digitalnog doba. *Sociološki pregled*, 54(1), 88–103.
- Оквир дигиталних компетенција наставник за дигитално доба – нацрт* (2017). Министарство просвете, науке и технолошког развоја.
- Правилник о сталном стручном усавршавању, напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника* (2017). Службени гласник Републике Србије, бр. 81/17.

- Redecker, C. (2017). *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigiCompEdu*. Luxembourg: European Commission, JRC.
- Стандарди компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја (2011). Службени гласник Републике Србије, бр. 5/11.
- Stojanović, D. (2020). Analiza realizacije učenja na daljinu u Srbiji za vreme pandemije virusa kovid-19. U P. Mitić i D. Marjanović (ur.): *Black swan in the world economy 2020* (121–140). Beograd: Institut ekonomskih nauka.
- Sušić, M. (2021). Informacijsko-komunikacijske kompetencije nastavnika kao zahtjev savremene nastave i koncepta cjeloživotnog učenja. *DHS – Društvene i humanističke studije: Časopis Filozofskog fakulteta u Tuzli*, 2(15), 273–298.
- Ćamilović, D. (2013). Visokoškolsko obrazovanje na daljinu. *Tranzicija*, 15(31), 29–39.
- Husain, N. (2010). *Teacher Competencies for the Use of Information Communication Technology*. Retrieved May 15, 2021 from the World Wide Web https://www.researchgate.net/publication/273063487_Teacher_Competencies_for_the_Use_of_Information_Communication_Technology.
- Witfelt, C. (2000). Educational multimedia and teachers' needs for new competencies: A study of compulsory school teachers' needs for competence to use educational multimedia. *Educational Media International*, 37(4), 235–241.

Tamara N. Dragojević

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy

NEW ROLES OF TEACHERS IN A CHANGED SOCIAL CONTEXT

Summary

The Covid-19 pandemic posed numerous challenges to the education system, to which higher education institutions responded by introducing different modalities of distance education. Teaching in the digital environment has led to changes in the position of teachers and students. The goal is achieved on a theoretical level, by applying the method of theoretical analysis and content analysis techniques. In this regard, the aim of this paper is to shed light on new, changed roles of teachers that arise as a result of the overall social situation caused by the coronavirus. The paper also presents the necessary competencies that a teacher should possess in order to adequately implement online teaching. The pedagogical implications of this paper are reflected in the elucidation of the importance of understanding the changed roles of teachers and their complexity.

Keywords: Covid-19 pandemic, online teaching, teacher, new teacher roles, teacher competencies.